

L'evolució de les cançons populars a Eivissa

Breu estudi basat en la comparació dels projectes d'Uc i Ressonadors

per Clara Núria Joan Marí

Vaig decidir-me a fer aquest article ja que pens que les cançons tradicionals a la nostra illa són un dels trets culturals més rellevants que tenim i també dels que han estat menys tractats. Voldria agrair personalment la col·laboració d'Isidor Marí i Joan Barbé per les entrevistes realitzades.

Als anys 1970 l'illa d'Eivissa havia tornat a comptar amb un increment del turisme que va començar a partir dels anys cinquanta, després de la Guerra Civil. A partir d'aleshores la vinguda de turistes a Eivissa va anar creixent exponencialment.

Així, també, durant aquells anys l'illa d'Eivissa va ser un centre de pelegrinatge per als moviments sorgits als Estats Units i a Anglaterra que buscaven un nou tipus de societat: els *hippies*. L'ambient de l'illa era de tolerància envers aquestes persones que venien sovint, no només de vacances, sinó també per establir-s'hi, i això va contribuir a alterar i liberalitzar els costums ancestrals de l'illa. Aquests fluxos de gent no afectaven la cultura pròpia tradicional, que, a causa de la prohibició lingüística i cultural del franquisme, es trobava arraconada a usos merament folklòrics i només era participada pels eivissencs d'origen.

A poc a poc es va anar perdent la por de reivindicar la cultura i llengua pròpies, i en aquest context va néixer el grup Uc. El grup Uc recuperava cançons populars tradicionals, mig oblidades i poc avinents a l'imaginari col·lectiu dels eivissencs, i les convertien en folk modern, amb un impacte considerable entre la po-

blació, que, de mica en mica, començava a valorar més la cultura pròpia.

A la primeria dels anys setanta Isidor Marí i Victorí Planells es troben a la ciutat de Barcelona estudiant i treballant i l'any 1972 varen anar a la Ràdio Espanya de Barcelona, convidats a un programa adreçat a música en català, i hi canten un parell de cançons, algunes seues, i d'altres, versions en què ja es comença a perfilar el seu estil.

La seua idea fou recollir les cançons tradicionals eivissencques de casa en casa, amb una enregistradora i amb els seus coneixements musicals. Moltes vegades no va ser una feina fàcil, ja que es trobaven gent que no entenia quin interès podien tenir totes aquelles cançons.

Un programa de la ràdio de l'illa anomenat «Es nostro camp», ens explica Isidor Marí en una entrevista, els va ajudar molt en la recollida i la promoció de les cançons; aquest programa estava dirigit als fets populars i del folklore de l'illa i molta gent hi anava a cantar cançons tradicionals del lloc. A aquest programa també hi anava molta gent voluntàriament a cantar cançons tradicionals d'Eivissa que sabessin i, gràcies a aquesta gent, Marí i Planells varen aconseguir material per poder fer les seues adaptacions.

Les reaccions de la gent a qui anaven a demanar aquestes cançons solien ser positives, ens explica Marí; ell afirma que es va trobar majors que es referien a ells mateixos com a poetes i cantadors, perquè alguns d'aquests, a part de cantar les cançons ja conegudes i que cantaven els seus avis, també en compo-

saven de noves. Aquesta gent tenia un gran respecte cap a les cançons i cap al que feien i se sentien molt orgullosos que gent jove com ells volgués fer-ne difusió i s'hi interessés.

Tot i això, Marí ens explica que també es varen trobar amb moltes reaccions de gent que s'ho «mirava des de lluny» i amb desconfiança, no entenien quina importància podien tenir, gent que mostrava una falta d'autoestima cap a la cultura pròpia característica de la nostra societat. Aquesta gent afirmava que no entenia per què «joves estudiants d'universitat» volien sentir aquestes cançons de «pagesos de sempre». Aquesta mateixa gent afirmava que no sabien cantar i que allò que feien no era música bona, gent que no li donava cap importància, a diferència de les persones que s'autodenominaven cantadors i poetes.

Algunes de les cançons que varen fer servir per als seus discos eren gloses redoblades i varen agafar les seues lletres combinades amb melodies d'altres cançons populars que no haguessin fet servir, de manera que varen fer adaptacions (com per exemple «A la ciutat de Nàpols»).

El primer concert d'aquest grup va ser l'any 1973 i el varen titular «Provem altra vegada». Aquest concert estava format per versions de les cançons populars que havien anat recollint i va tenir una rebuda que els joves emprenedors d'aquest projecte no s'haurien imaginat mai. En aquest concert, explica Marí, es va crear un ambient de festa i joia, després de cada cançó, per exemple, se sentiren ucarel·les. A partir d'aquest concert el grup va esdevenir

una revolució a l'illa d'Eivissa. Aquest èxit, Isidor Marí l'explica parlant de la nova actitud de la gent jove cap allò que és seu, el sentiment d'identificació amb un col·lectiu i la presa de possessió d'elements culturals del propi lloc. Ja no eren un grup social reprimat que no podien anar de festa o en ambients com concerts. Aquest nou grup de gent jove tenia ganes de defensar la cultura i la llengua pròpies; el fet de poder cantar en la seua llengua tenia un gran component ideològic tenint en compte la història d'aquesta.

L'èxit entre la gent de mitjana edat, Marí l'explica amb el fet que va ser el grup social a Eivissa que ja coneixia alguna cançó i per a ells tenien una vinculació familiar o festiva. Aquesta gent havia menyspreat aquestes cançons per ser quelcom «pagès» que no valia la pena, eren fets de la gent del camp que a la gent que estudiava no li podia interessar mai, segons ells, i el naixement d'Uc va fer que es perdés aquesta manca de confiança per part de la gent damunt del que és seu i propi. Uc va confirmar la importància d'aquestes cançons i aquestes músiques.

Gent que no donava importància a aquestes cançons ara veia que els concerts més grans de l'illa estaven organitzats per aquest grup que precisament només cantava aquestes cançons; també podien veure que eren concerts on s'agrupaven persones de totes les edats però que els més entusiasmats eren els joves.

Per part dels no nascuts a Eivissa, amb el naixement d'Uc també varen tenir una molt bona recepció. Isidor Marí explica que molts eren provinents d'Andalusia i que moltes de les melodies emprades per aquest grup podrien tenir els seus orígens en aquella zona, per això aquest sector de la població també se sentia més propera a algunes cançons. Per als provinents de Galícia també passava un fet semblant, ja que hi ha algunes melodies que allà també són presents en les seues cançons populars.

També cal comentar que les temàtiques amoroses, satíriques o de

protesta són presents a totes les cançons populars peninsulars, cosa que també ajudava a aquesta aproximació.

El segon disc d'Uc, *En aquesta illa tan pobra*, no el van poder publicar fins a la mort de Franco l'any 1976, encara que fes dos anys que estava preparat per a sortir a la llum. Tot i així, l'any '75 a les Festes de Santa Maria de Formentera ja varen poder cantar unes cançons del nou disc, ja que la persona que autoritzava les lletres per poder cantar en aquell concert «no s'ho va mirar gaire», afirma Marí, i les va autoritzar totes, entre elles, totes les del disc que encara no havia pogut ser editat. Aquesta mateixa persona treballadora de l'administració pública afirmava que no entenia com volien cantar aquelles cançons de «pagesos ignorants»; hem de remarcar que la persona en qüestió era nascuda en un poble de l'illa.

El fet de cantar lletres com aquestes a les Festes de Santa Maria també va crear una gran resposta de tot el públic amb grans ovacions i ucarel·les.

Aquell mateix any (1975) es va suspendre el Curs Eivissenc de Cultura després d'aquell concert a les Festes de Santa Maria, ja que els van fer directament el comentari que d'ara en endavant «anirien més alerta».

Segons Marí, el grup Uc rep una influència directa de la cançó protesta dels Estats Units (escoltaven molt Bob Dylan) i de la cançó de cantautor al Principat de Catalunya. Destacam la importància d'Uc en la superació de complexos dels eivissencs com que allò propi no és gens bo.

Isidor Marí també ens parla de les crítiques que va rebre Uc quan es va crear: els més puristes no varen trobar correcte que afegissin guitarres a les cançons «de sempre», perquè no eren els instruments que es feien servir per cantar-les. Marí explica que per ser fidels també a com eren varen voler que la flauta, el tambor i les castanyoles fossin presents en moltes d'aquestes cançons, però que la modernització amb

les guitarres i amb l'arranjament de certes melodies era necessària perquè tengués èxit entre la gent. També varen rebre crítiques per escurçar lletres de cançons perquè n'hi havia que eren romanços que duraven massa estona com per poder fer una cançó d'una duració estàndard dins la música popular. Marí ens diu la gran frase: «la cultura si no es va modernitzant es mor».

Al final de l'entrevista Isidor Marí ens parla de personatges molt rellevants per a la història de la vida musical a Eivissa; entre aquests menciona Jaume Escandell, els germans Marí Maians o els germans Seguí «Seguinets».

Parlant de Ressonadors, Marí ens parla de la importància que ha tengut el projecte, al marge de si està del tot d'acord o no amb alguns arranjaments musicals o el tractament de certes cançons. Tot i això, ell en parla molt bé.

Ens diu que amb ells gent que no és nascuda a Eivissa, o que els seus pares no ho són, han incorporat elements de la història d'Eivissa a la seua vida quotidiana. Isidor Marí ens parla de l'evolució positiva dels músics que encapçalen el projecte de Ressonadors, d'Statuas de Sal a Ressonadors, evolució deguda a les circumstàncies culturals i polítiques de l'illa d'Eivissa.

Quan va sorgir el fenomen Ressonadors, feia devers tres dècades i mitja dels inicis d'Uc. L'illa d'Eivissa havia canviat moltíssim. En mig segle havia sofert un canvi semblant al que la majoria de societats postindustrials han sofert en prop de tres-cents anys. Havíem passat de ser una illa rural, amb una economia de subsistència i amb un tu-

risme incipient, a ser una mena de marca mundial, reconeguda internacionalment fins i tot per aquells que són incapaços de situar-la damunt el mapa, meca del tecno, de la cultura *clubber* i de la festa.

A les portes dels trenta anys de pseudoautonomia política, la llengua catalana hi és oficial, juntament amb el castellà, i es troba consolidada en alguns àmbits formals, com ara l'ensenyament. Però perduren tics profundament contraris a la capacitat de decidir per nosaltres mateixos: comptam amb una classe econòmica i empresarial fortament dependent de l'Estat i amb una mentalitat profundament cursalista, i amb una classe política que constitueix una mera traducció d'aquest fet. El joc democràtic, emperò, no permet obviar la cultura pròpia ni la llengua catalana, encara que estiguin fortament minoritzades en el si de la societat.

Amb *Ressonadors* es tractava d'actualitzar allò que els pioners d'Uc havien recopilat en el seu moment i d'adaptar-ho al llenguatge musical, als estils i a les noves tendències pròpies de la primeria del segle XXI.

Joan Barbé va ser, juntament amb Omar Gisbert, el creador i ideòleg del projecte de *Ressonadors* l'any 2009. El projecte de *Ressonadors* va agafar cançons de les que ja havia recuperat Uc (dues d'aquestes també d'Aires Formenterencs) i les va versionar amb un format més

modern per reactivar l'èxit i perquè les noves generacions coneguessin les cançons ja una mica oblidades que havien tengut tant d'èxit gràcies a Uc.

Barbé, a l'entrevista realitzada, ens parla que aquest projecte va néixer gràcies a Omar Gisbert, curiosament el que no és eivissenc dels dos. Omar va comentar que eren cançons que ell ja sentia una mica

seues i que s'havia de fer quelcom perquè la gent tornàs a escoltar-les i a cantar-les.

Quan varen començar aquest projecte afirma que no eren mica conscients de l'èxit que després va arribar a tenir.

Barbé ens parla de la bona rebuda també per part dels mitjans de comunicació en una realitat en què no hi havia música en català a l'illa; el fet de cantar en català ja et posicionava ideològicament com a «catalanista». El fet que no hi hagués música en la llengua pròpia present a les Pitiüses encara va fer que el gran reconeixement de *Ressonadors* fos més important.

Barbé ens parla de la necessitat de la renovació de les cançons d'Uc, ja que ja no les escoltava un gran nombre de persones a Eivissa i als seus concerts sempre hi havia la mateixa gent del poble corresponent, normalment de mitjana i avançada edat.

Quan demanam pel tema musical i per com varen pensar fer-ho perquè arribàs bé a la gent, ens explica que varen anar veient que la música quedava en un segon terme en tot el projecte de *Ressonadors*; ells varen agafar les cançons de les quals varen pensar que podrien fer unes versions que agradassin més, sempre a partir de les d'Uc (amb l'excepció de les dues del grup d'Aires Formenterencs). Ell diu que per fer la música fan servir els estils i els arranjaments més comercials

que poden per poder arribar al màxim de gent possible, no es preocupen per fer cap tipus d'innovació musical ni versions estranyes. Ells adapten cada cançó de la manera que pugui agradar més i adaptada sempre al cantant que l'ha d'interpretar.

Un dels factors que va fer que *Ressonadors* fos un èxit va ser que en un mateix CD col·laboraven un gran nombre de cantants d'estils diferents, la gran majoria molt famosos dins àmbits determinats. Entre ells trobam Gerard Quintana, Tito Zornoza, Àngela Cervantes i un gran nombre de cantants eivissencs i formenterers. El fet de mesclar gent de fora d'Eivissa interessada en el projecte i els cantants més estimats de l'illa va provocar una gran rebuda per part del públic de totes les edats. Aquest èxit es va confirmar amb la gravació del segon CD, *Ressona2*, amb el mateix format de fer versions de les cançons populars de les illes Pitiüses.

Joan Barbé comenta que el més sorprenent de tot va ser la rebuda del públic i la diversitat que hi havia dins d'aquest. S'hi trobaven colles de gent jove catalanoparlant i castellanoparlant, majors que coneixien de sempre les cançons, gent de mitjana edat de pares eivissencs, gent de mitjana edat de pares de fora, pares amb els nens d'Eivissa i pares amb els seus fills immigrants. Aquesta mescla va ser el factor més rellevant i positiu de *Ressonadors*. Varen començar a sentir-se seues les cançons d'Eivissa per excel·lència.

Barbé ens destaca l'anècdota d'anar a una escola a Eivissa i que tots els nens d'una classe se sabessin el *hit* de *Ressonadors* «Jo tenc una enamorada» i tots la hi cantessin emocionadament; hem de destacar que aquests eren nens de totes les nacionalitats. Aquesta imatge, segons ell, és la representació clara de tot el projecte de *Ressonadors* a Eivissa.

També destacam la reacció de les persones majors, les quals varen mostrar molt d'entusiasme al concert dient frases com «m'emociona tornar a sentir aquestes cançons

amb tanta gent cantant-les a la junta» o «estic contenta de veure que es meus néts comencen a cantar ses cançons que jo també vaig cantar de petita».

Els concerts de Ressonadors varen crear un gran sentiment de grup i de pertinença a una cultura i a una illa, cosa que abans d'una manera més moderna es feia difícil, ja que les mostres clares de quelcom tradicional o popular a l'illa sempre eren molt concretes (balls folklòrics, per exemple). Segons Barbé, «ja era hora que la gent es pogués sentir eivissenca sense haver de ballar pagès o fer flaons, és vergonyós que no puguis ser un bon eivissenc si no balles pagès o ets sonador». Així, Ressonadors va fer que sentir-se eivissenc també pogués estar lligat a una cosa més actual.

També, i no és menys important, hem de destacar la importància lingüística d'aquest projecte, ja que ha fet que molta de gent deixi de veure amb «mals ulls» la música en català, perquè han vist que també és una cosa pròpia del lloc, i això també ha fet que molta gent deixi de tenir prejudicis lingüístics o que els que en tenen se'ls vegi amb menys sentit i menys raó de ser.

També cal destacar el fet que molts castellanoparlants a Eivissa hagin cantat cançons en català, cosa que en el seu moment era impensable per la gran quantitat de prejudicis lingüístics presents a l'illa i que, a poc a poc, i amb l'ajuda de projectes d'aquest estil, van desaparèixer, ja que es confirma que no tenen cap tipus de sentit ni fonament.

Arran de les entrevistes realitzades a aquestes dos persones hem pogut veure que hi ha un clar sentiment que la música popular, les cançons de sempre, s'han d'anar renovant, perquè puguin perdurar al llarg del temps.

S'han introduït elements de la música tradicional dins músiques modernes com podem veure en Ressonadors o Projecte Mut o, fins i tot, en un projecte de música *chill out* basat en les cançons tradicionals i amb els instruments de les Pitiüses que es diu *Immaculate Ibiza*.

Hem pogut veure que cada vegada que ha sortit un projecte d'aquest estil, com han estat Uc i Ressonadors, ha concordat en un moment en què aquestes cançons perdien tot el protagonisme a Eivissa i un grup de joves decideixen recuperar-les d'alguna manera.

Els components d'Uc varen ser els ideòlegs de tot aquest moviment i segurament, sense ells, això no hauria anat evolucionant en aquest sentit. També cal afirmar que ells varen tenir també una empenta ideològica i de crítica cap a la manera com estava tractada la cultura pròpia a l'illa i la voluntat de reivindicar les cançons i les músiques d'Eivissa. Això va comportar una pèrdua de la vergonya i de la manca d'autoestima de molts d'eivissencs cap a tot allò que fos relacionat amb la cultura tradicional o del camp.

Uc va ser una reafirmació en molts sentits d'un sentiment unitari cultural, lingüístic i ideològic. Ressonadors, en canvi, va fer un paper una mica diferent: el fet de tornar a versionar les cançons va tenir un gran èxit, ja que la gent tornava a

necessitar tenir aquest sentiment propi de pertànyer a un grup de gent. Amb ells també cal remarcar que el context social de l'illa era molt diferent, majoritàriament a causa de la immigració i de la pèrdua d'una identitat i d'un respecte cap a una llengua i una cultura. Cada vegada a Eivissa és menys present la nostra llengua dins els àmbits relacionats amb la joventut.

El fet que sorgís Ressonadors va ser molt positiu perquè gent de fora que no sabia res de la cultura d'Eivissa, tot i viure-hi, va poder conèixer-ne aquesta part, la de les cançons i de la música. Per altra banda, la gent que les havia conegut i que tornava a tenir aquest sentiment de vergonya o de pensar que això era cosa només dels avis va poder veure que no era així i que molta gent jove acudia als concerts cantant a crits les cançons dels seus majors. Això va provocar que molts dels prejudicis cap a tot el que està relacionat amb la cultura popular a Eivissa quedassin sense fonaments.

CLARA NÚRIA JOAN MARÍ ■